

ΔΑΣΚΑΛΟΜΑΝΝΑ (Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη)

Ακούστε εμέ να σας πω! Να μην ανοίγετε χαρτί!...Να μην ακούτε το δάσκαλο!...Να μη φοβάστε τσ' πατεράδες σας!...Να δέρνετε τσ' μαννάδες σας!..

Ούτως ηγόρευε προς θορυβώδη όμιλον δεκαετών και δωδεκαετών παιδίων, αναβάς επί του τελευταίου θρανίου, του απωτάτου από της δασκαλοκαθέδρας, ο Γιαννιός, ο Βρυκολακάκης, είς των μεγαλύτερων μαθητών. Εφοίτα από επταετίας και ήτο ήδη δεκαπενταετής, αλλά μόλις είχε μάθει να διαβάζει συλλαβιστά. Ενθυμούμενος τα παλαιά εκείνα χρόνια, δεν έπαυε να οικτείρει την παρούσαν κατάστασιν του σχολείου, όπου όλα τα παιδιά ήταν μικρά, όλο σμαρίδα, όλο αθερίνα. Πρώτα ήταν όλοι μεγάλοι. « Πού να ήσαστε σεις τον καιρό που ήτον ο άλλος ο δάσκαλος που πέθανε, ο Φλάσκος, Φλάσκο – μιμπίνος, ο κιτρινιάρης!». Και σείων την κεφαλήν, διηγείτο προς τους μικρούς μαθητάς, οίτινες τον ήκουον εκπέμποντες μεγάλα επιφωνήματα θαυμασμού, πώς ο Τζώρτζης ο Σγούρας, δεκαοχτώ χρόνων, υψηλός, με ανωρθωμένα σγουρά μαλλιά, τα οποία δεν ηδύνατο να διευθετήσει το κτένιον, έδειρε μίαν φοράν τον άλλον διδάσκαλον, τον «Φλάσκο Φλάσκο – μιμπίνο, τον κιτρινιάρη», πολιορκήσας αυτόν όπισθεν της δασκαλοκαθέδρας, και κατενεγκών τρεις σφιγκτούς γρόνθους κατά του στέρνου του, διότι ο διδάσκαλος ηπέιλησε να τον κλείσει εις το κάτωθεν της δασκαλοκαθέδρας σωφρονιστήριον, όπου έβοσκον βλατουδες και ψαλίδες, πολυποδαρούσες και όχι ολίγοι ποντικοί. Πώς ο διδάσκαλος είχε συγκαλέσει την επιτροπήν και απήτει την αποβολήν του Τζώρτζη, αλλ' η επιτροπή αντέτεινε, μη θέλουσα να δυσαρεστήσει τους οικείους του μεγαλοσώμου και φριζότριχος μαθητού. Πώς παραδόξως, δηλαδή λίαν ευλόγως, ο Τζώρτζης ευρέθη σύμφωνος με τον διδάσκαλον εις το κεφάλαιον τούτο, καθόσον, αφού επί δεκαετίαν είχε φοιτήσει εις το σχολείον, και μόλις είχε μάθει να συλλαβίζει (μόνον ότι συνέχεε κάποτε το η με το π και το ζ με το ξ), ησθάνετο νυν ακατάσχετον πόθον να διαρρήξει τ' αφορήτα εκείνα δεσμά και να εμβαρκάρει με το καράβι του θείου του! Ίσως μάλιστα δι' αυτό το έκαμεν, έδειρε τον διδάσκαλον επίτηδες, δια να τον αποβάλουν. Και τότε η επιτροπή έπεισε τους οικείους του να τον αποσύρουν ευσχήμως.

Τοιαύτα τινά πορίσματα της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου υπέβαλλε συχνά εις την μελέτην των συμμαθητών του ο Γιαννιός ο Βρυκολακάκης. Την ημέραν δ' εκείνην είχεν αναβεί επί του θρανίου και απήγγελλε την διδασχήν, την οποίαν ο διδάσκαλος, κύπτων επί της τραπέζης του, πνιγομένων των λέξεων εν μέσω του θορύβου, δεν ήκουεν, ουδ' έβλεπεν καν τον υψηλόν μαθητήν όστις προς την δασκαλοκαθέδραν βλέπων (ο διδάσκαλος εκάθητο ενώπιον τραπέζης κάτω της δασκαλοκαθέδρας), επροφυλάσσετο, και ήτο έτοιμος να πηδήσει κάτω του θρανίου, αν ο διδάσκαλος έστρεφε το βλέμμα προς τα εδώ.

Ταύτα συνέβαινον καθ' όν χρόνον ο διδάσκαλος, μεγαλόσωμος, με ηράκλειους ώμους και βραχίονας, επικαλούμενος συνήθως η «Δασκαλομάννα», προ μικρού είχεν εισέλθει εις το σχολείον, και σχετική ησυχία επεκράτει μεθ' υποκόφου βοής, ομοία με την φουσκοθαλασσιά. Αλλά προ ημισείας ώρας εάν τις διήρχετο εις απόστασιν διακοσίων βημάτων έξωθεν του σχολείου, θα ενόμιζεν ότι ήτο θηριοτροφείον ειδικόν δια θώας της ερήμου, και δι' άλλα ανήσυχια αγρίμια. Τα παιδιά εχόρευαν, επήδων, εσκίρτων, εφώναζαν, διεπληκτίζοντο, εγέλων, έκλαιον. Ήτο θέρος και καύσων πνιγηρός. Παμμιγής βοή ανήρχετο διά των οκτώ ανοικτών μεγάλων παραθύρων, εχόντων όλα σχεδόν τα υαλία σπασμένα και τα πλείστα παραθυρόφυλλα φαγωμένα, τους στροφείς εσκωριασμένους. Τα θρανία χωλά, κινούμενα, χορεύοντα, εφαίνοντο ως σχεδίαι πλεύουσαι εντός του

κύματος των παιδικών κεφαλών. Η διδασκαλική έδρα, υψηλή, με τα φατνώματα σαπρά, κεχηνότα, ωμοίαζε με βάρκαν ξουριασμένην μακράν του λιμένος υπό του ανέμου. Ο πρωτόσχολος, γυμνόπους, ελαφρά και μετά προφυλάξεως πατών, δια να μη βυθισθεί και εμπέσει παρ' αξίαν εις το πειθαρχείον, πότε γελών και πότε σοβαρευόμενος, προσεπάθει να επιβάλει σιωπήν. Αλλά την σφυρίκτραν, το έτερον σύμβολον του αξιώματός του, την είχε κλέψει ο Γιαννιός ο Βρυκολακάκης, και δι' αυτής εξέβαλλε μανιώδεις συριγμούς, παρωδών τον απόντα διδάσκαλον. Έμεινε μόνον εις τον πρωτόσχολον η βέργα, το κυριώτερον όπλον του, αλλά και ταύτην την εξουδετέρωσεν ο Γιαννιός ο Χατζηδημήτρης, ο Στρατής ο Καραθύμιος και άλλοι τολμηροί παίδες, ανοίξαντες κρυφίως την θύραν του σωφρονιστηρίου, όπου ήξευραν, ότι είχεν ταμειυμένην ο διδάσκαλος την δέσμην του, και αρπάσαντες πολλές βέργες, τας οποίας εμοίρασαν εις τους συμμαθητάς των, κρατήσαντες τας λυγροτέρας και τσουχτερωτέρας δι εαυτούς· τότε ήρχισε μάχη και άλλοι μαθηταί απέσπασαν τους δείκτας από του τοίχου, άλλοι κατεβίβασαν τους τηλεγράφους από της καθέτου σανίδος των θρανίων και κυνηγούμενοι έτυπτον αλλήλους.

Τέλος εισήλθεν ο διδάσκαλος με το τσιγάρον εις το στόμα, και ο πρωτόσχολος έκραξεν : εις προσοχήν! Ο διδάσκαλος ήτο μεγαλόσωμος, υψίκορμος, εύσαρκος, αλλά ταχύς κι ευκίνητος. Ήρχετο από την αρραβωνιαστικήν του, όπου τρις ή τετράκις της ημέρας, παραιτών το Σχολείον εις την τύχην του, απήρχετο εις επίσκεψιν. Άλλοτε το Σχολείον είχε και βοηθόν, αλλά τελευταίον το δημοτικό συμβούλιον δεν εψήφισεν ή ο νομάρχης δεν ενέκρινε το κονδύλιον, χάριν οικονομίας.

Ο διδάσκαλος, καπνίζων το τσιγάρον του, εσήμανε τον κώδωνα κι εζήτησε να εξετάσει μίαν των ανωτέρων κλάσεων. Προσήλθον έξ ή επτά παιδιά και τα ηρώτησε.

- Την εμάθατε την ιερά ιστορία ;

Τα παιδιά, αντί ν' απαντήσωσιν, έκυψαν εις το βιβλίον των, και προσεπάθουν να κλέψωσι τίποτε εκ του προχείρου. Μόνον την στιγμήν εκείνη ενόησαν ότι δεν είχαν μελετήσει τίποτε εκ της *Αριστουρίας*, καθώς την ονόμαζαν.

Το πρώτον παιδίον, το οποίον ηθέλησε να εξετάσει ο διδάσκαλος, εκράτει Γεωγραφίαν αντί Ιεράς Ιστορίας.

- Πού είναι η Ιερά Ιστορία σου ;

- Δάσκαλε, εψέλλισε το παιδίον, κάμνον σχήμα με τον δάκτυλον εις το ωτίον, την έχας την *Αρ-ιστορία* μου.

- Αμελή! Κακοήθη! Άτακτε! ωρμάθιασεν ο διδάσκαλος κι εκοκκίνισε δι' ελαφρού ραπίσματος την παρειάν του μαθητού. Άλλοτε εκτύπα πολύ γερότερα, έσπαζε μάλιστα βέργες εις την ράχιν των παιδιών. Αλλ' αφότου ηρραβωνίσθη, δεν του ήρεσκε πλέον να κτυπά.

Μετέβη εις τον δεύτερον.

- Τις έκτισε τον κόσμον ;

Το παιδίον απήντησεν:

- Ο Θεός έκτισε τον κόσμον εις έξ ημέρας με μόνον τον λόγον αυτού.

- Πολύ ωραία! είπεν ο διδάσκαλος, και αποταθείς προς τον τρίτον:

- Τις ήτον ο πρώτος άνθρωπος ;

- Ο πρώτος άνθρωπος ήτον ο Αδάμ, απήντησε το παιδίον.

- Καλά, είπεν ο διδάσκαλος. Και είτα ηρώτησε τον τέταρτον:

- Τις και πόθεν τον έκτισεν ;

Ο τέταρτος απεκρίθη:

- Διά τας αμαρτίας του Αδάμ κατεστάθησαν όλοι οι άνθρωποι αμαρτωλοί και θνητοί.

- Πολύ καλά, μπράβο! είπεν ο διδάσκαλος, όστις την στιγμήν εκείνην ακριβώς είχε τον νούν του εις την αραβωνιαστικήν του.

Είτα επανέλαβε:

- Τώρα ας μεταβώμεν εις την Γεωγραφίαν.

Οι επτά μαθηταί έρριψαν εις το βάθος του φύλακός των, όν είχαν ανηρτημένον υπό την αριστερήν μασχάλην, τας Ιεράς Ιστορίας των, κι εξήγαγον τας Γεωγραφίας. Ήνοιζαν τα βιβλιάρια και ήρχισαν να ψιθυρίζωσιν αναγινώσκοντες με τα χείλη, ώστε απετελείτο μεν μία βοή, αλλ' ουδεμία λέξις διεκρίνετο. Ο μεγαλύτερος την ηλικίαν, όστις ήτο και ο ερμηνευτής της κλάσεως, μεταβάς προς τον τοίχον εξεκρέμασε τον χάρτην, και κομίσας τόν απέθηκεν επί της μικράς τραπέζης, προ της οποίας ηρέσκετο να κάθηται ο διδάσκαλος, δυσκόλως αποφασίζων να πατήσει με τα μακρά και πλατύτατα υποδήματά του επί των σεσαθρωμένων σανίδων της υψηλής δασκαλοκαθέδρας.

Ο διδάσκαλος ήναψε δεύτερον τσιγάρον, και ήρχισε να εξετάζει εις την Γεωγραφίαν.

- Εκ πόσων νήσων αποτελείται η Επτάνησος ;

Ο πρώτος των μαθητών απήντησεν.

- Η Επτάνησος ή Ιόνιος Πολιτεία αποτελείται εξ επτά νήσων.

- Πολύ καλά, είπεν ο διδάσκαλος.

Είτα στραφείς προς τον δεύτερον μαθητήν:

- Εις ποίαν εξουσίαν υπόκειται η Επτάνησος ;

Ο δεύτερος απεκρίθη απνευστί.

- Η Επτάνησος υπόκειται πολιτικώς εις την προστασίαν της Μεγάλης Βρεττανίας και διοικείται δι' αρμοστού εδρεύοντος εκ Κερκύρα, όπου εδρεύει και η Ιόνιος Βουλή, υφίσταται δε και αξία λόγου Ακαδημία.

- Εύγε, πολύ ωραία! επεδοκίμασεν ο διδάσκαλος.

Αποταθείς δε προς τον τρίτον μαθητήν, απήγγειλεν:

- Ειπέ μοι τα ονόματα των επτά νήσων, εξ ων η Επτάνησος αποτελείται.

Ο τρίτος μαθητής απήντησεν απνευστί και ομαλή τη φωνή, χωρίς να υπεμφαίνει στίξιν ή παρένθεσιν.

- Κέρκυρα, Κορφοί, Λευκάς, Αγία Μαύρα, Παξοί, Ιθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος και Κύθηρα, Τσέριγον.

- Πολύ καλά, επένευσεν και πάλιν ο διδάσκαλος. Αύριον να μελετήσετε από δω ως εκεί. (Κι εχάραξε με τον όνυχά του επί του βιβλίου). Ιεράν Ιστορίαν να κάμετε επανάληψιν το ίδιο, και τρεις αράδες παρακάτω, προσέθηκεν ιδών ότι ελησμόνησε ν' αλλάξει το μάθημα εις την Ιεράν Ιστορίαν. Πηγαίνετε τώρα!

ΈΕν των παιδίων είχεν υψώσει τον δάκτυλον, εις σημείον ότι κάτι ήθελε να ειπεί.

- Τι θέλεις εσύ ; ηρώτησεν ανυπομόνως ο διδάσκαλος.

- Δάσκαλε, είπε, φέρον την χείρα εις το ούς το παιδίον, γιατί, ενώ το χαρτί μας μέσα λέει ότι η Επτάνησος αποτελείται από επτά νήσους, ύστερα βγαίνουν δέκα στο μέτρημα ;

- Τάς εμέτρησες εσύ ;

- Τές εμέτρησα, να!

Και ήρχισε να μετρεί επί των δακτύλων του, « Κέρκυρα, Κορφοί, Λευκάς, Αγία Μαύρα» κτλ.

Οι άλλοι συμμαθηταί του εγέλων εν χορώ διά την πολυπραγμοσύνην του. Το βέβαιον είναι ότι ουδέποτε είχαν υποπτευθεί ότι είχαν οιανδήποτε έννοιαν αι λέξεις, όσαι ήσαν τυπωμένοι εντός των βιβλίων των. Ως δια να «μην τους χαλάσει την καρδιάν», επειδή εγέλων, ο διδάσκαλος έσπευσε ν' απαντήσει:

- Αυτά θα τα μάθετε όταν...

Ίσως ήθελε να είπει « όταν θα πάτε στο ελληνικό Σχολείο ». Αλλά διεκόπη. Την στιγμή εκείνη επέσυρε την προσοχήν του ο θόρυβος, όν είχε προκαλέσει ο Γιαννιός ο Βρυκολακάκης εις το τελευταίον θρανίον. Ο διδάσκαλος ηγέρθη, εσφύριξε δυνατά με την σφυρίκτραν του, εκτύπησε με την βέργαν επί του πρώτου χωλού θρανίου, έρριψεν το τσιγάρον του. Εκοίταξε το ωρολόγιόν του, είδεν, ότι είναι ενδεκάτη παρά τέταρτον, και διέταξε τον πρωτόσχολον να σημάνει την κατ' ενορίας κατάταξιν, όπως ψαλεί το σύνηθες άσμα της εξόδου και παύσει το προϊνόν μάθημα.

* * *

Ό, τι καθίστα τον διδάσκαλον δυστυχή, ήτο ο περιορισμός, τον οποίον είχε επιβάλει εις τον εαυτόν του, αφ' ότου ηρραβωνίσθη, να φορεί κατά το θέρος το σακκάκι του. Εστενοχωρείτο απιστεύτως και υπέφερε φοβερά από τον καύσωνα. Κατά τα προλαβόντα θέρη, όχι μόνον οίκοι, ένθα εκάπνιζε το μικρόν του τσιμπούκι, αλλά και εις την οδόν, όπου ενεφανίζετο με το τσιγάρον εις το στόμα, και εις το καφενείον, όπου εκάπνιζε δύο ή τρείς ναργιλέδες την ημέραν, παντού, επαρουσιάζετο με τα μανίκια του υποκαμίσου λευκά, με μακρόν γελέκο μισοκουμβωμένον, αναδεικνύον αμέσως τον πελώριον και εμπροσθοκλινή κορμόν του. Έκάπνιζε ένα ναργιλέν το πρωί, είτα μόλις άφηνεν από την χείρα το μαρκούτσι, και πάραυτα ήναπτε το τσιγάρον, κοιτάζων άμα το ωρολόγιόν του και εγειρόμενος ίνα απέλθει. Είτα έλεγεν : «Ας πιω κι ένα ρώμι». Έπινε και δύο ρώμια, και είτα μετέβαινεν εις το σχολείον, όπου έμενε πάντοτε «με τα μανίκια». Εις τας εξετάσεις, περί τα τέλη Ιουλίου ή περί τας αρχάς Αυγούστου, επαρουσιάζετο ενώπιον της αξιοτίμου επιτροπής «με τα μανίκια». Κατά τας περυσινάς εξετάσεις, ο δήμαρχος μόλις τον είχε πείσει, μετά πολλάς νουθεσίας και επιπλήξεις, να φορέσει το σακκάκι του· το εφόρεσεν, αλλά αφού πρώτον απέβαλε το γελέκον.

Εφέτος οι μαθηταί, μετά τον αρραβώνα του διδασκάλου, εύρον μεν πλείονα άνεσιν και ακολασίαν εν τω σχολείω, αλλ' υπέφεραν στερηθέντες άλλων προσφιλών ψυχαγωγιών. Καθ' όλον το έαρ, ο διδάσκαλος τυρβάζων περί την αρραβωνιαστικήν του, δεν τους ωδήγησεν ούτε δις να παίξωσιν εις τα λιβάδια, ούτε τρις καθ' όλον το θέρος να κολυμβήσωσιν εις την Αμμουδιάν. Μεγάλη χαρά και αγαλλίασις ήτο άλλοτε ανά τα ημικύκλια, ότε διεδίδετο από κλάσεως εις κλάσιν, ως σύνθημα, η μαγική λέξις : «Θα μας πάει ο δάσκαλος να παίξουμε! Θα μας πάει ο δάσκαλος να κολυμβήσουμε!». Ο γλυκός ούτος ψίθυρος αντικαθίστα πάσαν φορτικήν ανάγκωσιν και πάντα επίπονον συλλαβισμόν.

Εξήρχοντο ανά δύο κρατούμενοι, μετά φαιδρού συνεχούς βόμβου, και μετέβαινον εις την χλοεράν πεδιάδα παρά την εσχατιάν της πολίχνης. Εκεί διανεμόμενοι εις δεκαπέντε ή είκοσιν ομάδας, έπαιζον επί μίαν ώραν, περί την δύσιν του ηλίου, το σκλαβάκι και άλλας παιδιάς. Εν τω μεταξύ, ο διδάσκαλος, με τας χείρας οπίσω, με την βέργαν κρεμασμένην όπισθεν του σκέλους, με την σφυρίκτραν ανηρτημένην επί του στέρνου, περιήρχετο από κήπου εις κήπον, από σικυώνος εις άμπελον, καλησπερίζων τους ασχολουμένους εις το πότισμα των φυτών ιδιοκτήτας, λαμβάνων πληροφορίας και δίδων συμβουλάς. Είτα επανήρχετο εις το κοπάδι του, εσφύριζεν οξύ σφύριγμα και εν τω άμα έπαυον αι παιδιαί, και οι μαθηταί απεπέμποντο κατά συνοικίας. Τούτο συνέβαινε μέχρι του Μαΐου μηνός. Κατά δε Ιούνιον μετέβαινον εις το κολύμβημα. Οι μικροί παίδες εγυμνούντο και επέβαινον εις το κύμα. Η αμμουδιά ήτο αβαθής εις απόστασιν είκοσι μέτρων από της παραλίας. Οι μικροί μαθηταί επροχώρουν ακατόν πενήντα και πλέον βήματα πριν φθάσωσιν εις την μέσην. Άμα έφθανον έως εκεί, εστρέφοντο προς την γην και, επιστομιζόμενοι εις το κύμα, εμάνθανον πρακτικώς να κολυμβώσι, θίγοντες με τον αριστερόν πόδα την άμμον, προς την παραλίαν βαίνοντες. Ο διδάσκαλος εξηπλούτο επί τινος όχθου παρά την οδόν, ακουμβών την ράχιν επί βράχου, με τα λευκά του πλατέα μανίκια, κι εκάπνιζε το βραχύ τσιμπουκάκι του, το οποίον είχεν εις την τσέπην δια τας εξοχικάς εκδρομάς. Εφορολόγει εις βερύκοκκα, απίδια και πρώιμα μοσχάτα σταφύλια τας φιλοτίμους οικοκυράς, τας επιστρεφούσας, με τα κομψά και εύπλεκτα καλαθάκια των, εκ του αγρού ή της αμπέλου. Είτα εσφύριζε, και οι μικροί κολυμβηταί, οίτινες έκαμαν θαυμασίας προόδους, απέβαινον αναγκαστικώς εις την ξηράν, δυσφορούντες επί τη αποτόμω διακοπή του τόσον μαλακού και ζυπνητού ονείρου των.

* * *

Φεύ! μετά έν έτος ακόμη, ο διδάσκαλος ήτο πάλιν με τα μανίκια του υποκαμίσου, αλλά μανίκια παρέχοντα την εντύπωσιν καμιζόλας ή γιακέτας, τόσον βαθύχροα βαμμένα, τόσον μαύρα ήσαν. Ο διδάσκαλος είχεν απογοητευθεί διπλήν απογοήτευσιν, την εκ του θαλάμου και την εκ του θανάτου. Εισήρχετο κατηφής, αλλά και μετ' εγκαρτερήσεως εις το σχολείον, αφού εσήμαιεν επί μακρόν με βραχνήν φωνήν ο σπασμένος κώδων, ο ανηρτημένος από δύο ορθίων ξύλων έξω της θύρας, τον οποίον, φαγωμένον ήδη όντα από την σκωρίαν, όταν αφηρέθη από παλαιόν ερημοκκλήσιον, οι μαθηταί είχαν σπάσει διά της υπερβολικής και παρακαίρου χρήσεως, ή διά χαλίκων ριπτομένων εξωδίκως – εν ώρα σχολής των μαθημάτων. Έρχιζε την καθημερινήν ασχολίαν του σοβαρός και αυστηρός. Επρόσεχε συντόμως, όταν εξήταζε, και είτα ανέπτυσεν αντί να σημειώνει απλώς το παρακάτω. Εζήτει εις το έργον του βάλαμον κατά της διπλής πληγής, της εκ του στεφανώματος και της εκ της χηρείας. Είχε υποβάλει συντόμως αναφοράς εις τον δήμαρχον, όστις, πείσας και το συμβούλιον να ψηφίσει τα έξοδα, απεφάσισε τέλος να διατάξει την επισκευήν της διαρρεούσης στέγης, των φαγωμένων παραθυροφύλλων, της σαπράς δασκαλοκαθέδρας και του πατώματος. Ολίγα τινά χωλά θρανία τα εκάρφωσε με τας χείρας του ο διδάσκαλος, άλλα πέντε ή έξ αντικατέστησαν οι ξυλουργοί. Είχε διατάξει να καθαρίσωσι το υπό την δασκαλοκαθέδραν σωφρονιστήριον, εκεί όπου έβοσκαν εν πάση ανέσει πολυάριθμοι ψαλίδες, βλατούδες και ποντικοί. Είχε κάμει νέαν και πλούσιαν προμήθειαν από δεσμίδας βεργών, και είχεν αρχίσει «να τες βρέχει» πάλιν γερά, καθώς άλλοτε. Είχεν απαιτήσει από την Εφορευτικήν Επιτροπήν την αποβολήν, ως «ανεπιδέκτου μαθήσεως», του Γιαννιού του Βρυκολακάκη, του Στρατή του Χατζηδημήτρη, και δύο ή τριών άλλων, αλλ' εις τούτο εύρε την επιτροπήν αντιπράττουσαν.

«Το σκολειό (κατά την θεωρίαν, την οποίαν ανέπτυξε μεν έν των μελών της επιτροπής, ησπάζοντο δε οι πλείστοι των γονέων), το σκολειό, ας υποθέσουμε, δεν έγινε για να μαθαίνουν τα παιδιά γράμματα, δηλαδή. Έγινε για να μαζώνονται οι κλήρες, τα παλιόπαιδα, τα διαβολόπουλα. Πώς μπορεί, το λοιπόν, ένας γονιός να τα έχει μελά απ' το πρωί ως το βράδυ; Και που συφτάνεται ένας φτωχός να τα θρέψει; Μπορεί να τα χορταίνει κομμάτια; Μήπως χορταίνουν, οι διαόλοι, ποτέ; Και είναι ικανή μια χήρα γυναίκα να τρέχει από γιαλό σε γιαλό, από βράχο σε βράχο, για να τα συμμαζώνει; Γιατί πληρώνεται ο δάσκαλος: Για να έχει το βάρος αυτό, να είναι οι γονιοί ήσυχoi. Όταν είναι συμμαζωμένα εκεί-δά, μες στο σκολειό, γλυτώνει ο γονιός και καμπόσα κομμάτια παραδείγματος χάριν. Ας τρώνε τα θρανία, που είναι ξύλινα, ας τρώνε τους πίνακες και τα χαρτιά τους, τους τοίχους και το πάτωμα, για να είναι οι νοικοκυραίοι ησυχώτεροι για τις αχλαδιές των, τες βερυκοκκιές των, τες συκιές και τ' αμπέλια των. Η κάθε μια πανδρεμένη, το λοιπόν, πρέπει να έχει μέρος για να ξεφορτώνεται την κλήρα της, που οι πλιότεροι άνδρες λείπουν χρόνο-χρονικής, η καθεμιά χήρα πρέπει να έχει μέρος για να ρίχνει το στρίγκλό της, τ' αρφανό της. Η καθεμιά αρχόντισσα να έχει μέρος για να βάζει τον πάπο της, τον χήνο της, κι η καθεμιά φτωχή το θάρρος της και την απαντοχή της. Αυτά, δάσκαλε». Ο διδάσκαλος δεν είχε όρεξιν να αντείπει εις ταύτα, αλλ' απλώς αφωσιώθη εις το έργον, ως να εξήτει παρηγορίαν διά το πενθος του. Την τετάρτην ημέραν μετά την κηδείαν της ατυχούς, ότε αύτη αρρωστήσασα αιφνιδίως απέθανε τεσσαράκοντα ημέρας μετά τον γάμον, εισήλθε, πρώτην φοράν από του δυστυχήματος, εις το σχολείον, στυγνός και σιωπηλός. Μετά την συνήθη δέησιν, ο πρωτόσχολος διέταξεν εκ νέου εις προσοχήν! Τα παιδιά παρετάχθησαν με τα νότα προς τον τοίχον, κατά μήκος των τεσσάρων τοίχων του σχολείου. Ο διδάσκαλος, με τας χείρας οπίσω, κρατών την βέργαν του, ήρχισε την επιθεώρησιν. Τα παιδιά, άνιπτα τα πλείστα, όπως ήσαν συνηθισμένα, έπτυν εις τα παλάμας των, ύγραινον κι έτριβον τας χείρας με τον σιελον, διά να φανώσι νιμμένα. Αλλ' ο χηρευμένος διδάσκαλος έκυπτεν, έβλεπε καλώς, και όπου ανεκάλυπτε την πρόχειρον διά σιέλου νίψιν, επέσκηπτεν οργίλως με την βέργαν του κι έσπαζε τας σιελωμένας χείρας. Κατά το τέλος της επιθεωρήσεως απήθυνε σύντομον νουθεσίαν, προλέγων, ότι, όποιον ανακαλύψει εις το εξής άνιπτον θα τον αφήσει νηστικόν τρεις ημέρας και τρεις νύκτας εις το σωφρονιστήριον, να τον φάγουν οι βλατούδες. Εφυλάττετο καλώς, μη εκφέρει ως απειλήν την αποβολήν, όπως θα έπραττε ξένος μη γνωρίζων τα ήθη του τόπου, διότι εγνώριζε κάλλιστα, ότι οι μικροί διαβόλοι εγέλων με την απειλήν ταύτην, ήν ενόμιζον ως ευτυχίαν και ελευθερίαν. Επίσης τους είπεν ότι «όσοι έχουν παπούτσια, να τα φορούν εις το εξής, όταν θα πηγαίνουν εις το σχολείον».

* * *

Τοιαύτα τινά παιδαγωγικά, και όχι καθ' ολοκληρίαν ασυχνολόγητα, εδίδασκεν ο πτωχός διδάσκαλος εις τους μικρούς μαθητάς του. Την ημέραν εκείνην το πρωϊνόν μάθημα παρετάθη έως την δωδεκάτην ακριβώς. Οι παιδες ησθάνθησαν τον ζυγόν, και από της δεκάτης ώρας επείνων ήδη φοβερά, όσοι δεν είχαν προβλέψει το πρωί να κλέψωσι άρτου από της πατρικής οικίας. Το πράγμα ήτο επικίνδυνον άλλως, διότι ο διδάσκαλος ήτο ικανός, όπως και άλλοτε, πριν συνάψει τον τόσον ατυχή αρραβώνα, έπραττε, να ψάξει εις τες τσέπες των μαθητών και να ρίψει τα τεμάχια του άρτου εις τας όρνιθας, τας βοσκούσας κατ' αγέλας εις το προαύλιον.

Τέλος εσήμανε μεσημβρία. Ο πρωτόσχολος εσύριξε, και οι μαθηταί ανά δύο εκ των χειρών κρατούμενοι ήρχισαν να ψάλλωσι το :
“Παύει πλέον η μελέτη κι ο καιρός της προσευχής ...”